

Aasenfolket held årsmøte

Ola Breivega talar på samling i Bergen

Laurdag den 22. oktober held Ivar Aasen-sambandet og Vestlandske Mållag årsmøte kl. 11 i Fensal, Kong Oscarsgata 15. Ola Breivega hev lovt å tala, og vonleg kann nye Bokreidingslags-bøker leggjast fram på møtet for sal. Det hev vorte sedvane å halda årsmøtet for dei to samskipnadene i lag; både praktiske og andre grunnar talar for dette. I nokre år hev årsmøtet vore um våren. Men sume hev havt vanskar med å møta på den tidi, og det var ynskje um å snu litt på dette.

Det vert fortalt at medlemstalet er stigande i største laget i samskipnaden, Vestmannalaget,. Og det hev kome fleire beinveges innmelde medlemer.

Ny formann i Vestlandske Mållag?

Me høyrer at formannen i Vestlandske Mållag, Svein E. Kvamsdal, gjerne ynskjer avløysing. Han hev no i nokre år vore res. kap. i Volda, og sidan Kvamsdal vert mykje bunden av arbeidet sitt der, tykkjer han det vert vanskeleg å rekka so mykje som ynskjeleg kunde vera i laget. Dei som er med i styret bur spreidt og det er tidkrevjande og kostesamt å koma saman. Svein E. Kvamsdal er varamann til

styret for Aasen-senteret i Volda/Ørsta, noko som krev sitt. Han er primus motor for eit Grundtvig-program, og gjer her eit arbeid som syner att på Sunnmøre.

Me hev høyrte ymse ymt um kven den nye Vestlandske Mållags-formannen kann verta. Eit ung formannsemne skal vera på tale. Men sidan det er årsmøtet som skal velja, skal me venta med å nemna namn.

Jamt arbeidsår i Ivar Aasen-sambandet

Formannen i Ivar Aasen-sambandet, Jon Askeland, kan fortelja um eit vanleg jamt arbeidsår i sambandet sidan siste årsmøtet. Det er sendt ut ei rad skriv og fyreteljingar, men Askeland hadde gjerne sett at verksemdi hadde vore større. Eit hefte for arbeidet hev det vore at styrefolket bur spreidt, men Askeland nemner likevel at dette i nokon mun let seg bøta på med telefonmøte. Jon Askeland legg til at Ivar Aasen-sambandet skulde ha nøgdi med oppgåvor, so slik skulde det vera god grunn til å fyra upp under arbeidet.

Styret i Aasen-sambandet

Sidan 1993 hev styret i Ivar Aasen-sambandet vore slik samansett:

Formann: Jon Askeland. Kassastryrar: Torolv Hustad. Elles: Sigurd Sandvik, Hans Olav Brendberg, Roar Madsen, Helge Liland.

Varafolk: Inger Indrebø Eidissen, Egil Lehmann, Bodil Haug, Gunnar Gilberg, Bård Eskeland.

Ettersynsmenn: Stein-Eirik Foss, Frøydis Lehmann.

Styret i Vestlandske Mållag

Vestlandske Mållag hev havt dette styret siste året:

Formann: Svein E. Kvamsdal. Kassastryrar: Olav Urdal, Tysnes. Elles: Ingebjørg Gilberg, Bergen, Helga E. Mehl, Kvinnherad, Lars Bjarne Marøy, Torolv Hustad, Ellen Vabø. Dei 3 siste frå Bergen.

Varamenn: Alv Askeland, Egil Lehmann, Haldor Slettebø, Olav Bakken, Bodil Haug, Sveinung Ones. Ettersynsmenn: Asbjørn Opedal, Harald Dalland.

Eit forsvar for Hagesæther

I augustnummeret av Vestmannen hadde Ludvig Jerdal nokre merknader i samanheng med bispeutnemningi for Bjørgvin. I dette nummeret tek Nils-Aksel Mjøs bisp Ole D. Hagesæther i forsvar. Sjå s. 2.

Nye bøker frå Norsk Bokreidingslag

1994-bøker er komne frå Norsk Bokreidingslag. Sjå lysing s. 15.

Tankekorn

Den som gjerne vil syta,
fær alltid nok å syta fyre.

Norsk ordtøkje etter Ivar
Aasen

Fyrste framordboki i nyrent?

Framordbok av Severin Eskeland kom i 1919 og var «Tilleggsbok til bladet For Bygd og By». Både av praktiske, språkhistoriske og antikvariske grunnar er det ynskje um at denne grunnleggjande fullnorske framordboki skal koma att. Boki er eit nybrotsarbeid, og ho er framleis nyttande so langt ho rekk. Framordboki er på 80 sidor og kjem i tilfelle i fotografisk avprent (faksimile).

Me bed alle som vil kjøpa boki, meldt ifrå. Skriv kor mange bøker du ynskjer. Pris til fyreat-tingarar høgst kr 90,-.

Send eit ord til Vestmannen, 6143 Fiskåbygd
(Telefon 70 02 14 29)

Litt um stil

Av Sigurd Sandvik

SigurdSandvik

Når eg les igjenom dei målteigane eg hev skrive, slær det meg at ei meir ålmenn rettleiding um norsk målbruk burde vore med. Det let seg ikkje gjera med få ord.

Noko hev eg vore inne på: Stilen må vera so verbal og aktiv som råd er. Me må freista koma burt frå den substantiviske stilen og passive seiemåten, som me hev teke i arv frå Danmark.

Men norsk stil må skifta etter det ein skriv um, og dei ulike fyremål ein hev. Me talar um høgtideleg stil, normalstil og kvardagsstil eller lågprosa. Døme på det er lett å finna.

Nokon legg mykje lag på det dei kallar pragmatisk målbruk. Då kan vanleg setningsbygnad vera broten når fyremålet krev det. Soleis målfører reklamen seg gjerne på ein sereigen måte. Modene i lyrikk er heller ikkje bunden av grammatiske reglar, og ter seg stundom ved første augnekast som ein leik med ord. Men lyrikaren arbeider med målet på si vis, og sokjer ny verknad av ord, og set ord inn i nye samanhengar. Då løner det seg å lesa eit dikt meir enn ein gong.

Ein må stødt ha i tankar kven ein vender seg til med det ein skriv. Ei barnebok t.d. må ha heller stutte og klåre setningar, og ikkje for mange ukjende ord. Born tolkar elles ofte rett ukjende ord ut frå samanhengen dei står i.

Målföringi må retta seg etter dei tilhøvi ein skriv um. Ungdomsflokkar t.d. hev gjerne sin eigen sjargong, med framandord som dei legg si eigi tyding i. Dei ulike fagkrinsar hev sine fagmål med sereigne ord og seiemåtar. Slurvut blandingsmål høyrer likevel ikkje heime i noko slag stil.

Rettleidingsane mine vender seg til folk flest, og gjeng um målbruk soleis som det ter seg i dagleglivet.

Kvinnebispe møtet i Bjørgvin 1994

Den 30. september 1994 møttest bispane Rosmarie Køhn og Maria Jebsen til fyredrag og ordskiftekveld i auditoriet på Bryggens Museum i Bergen. Same kvelden Kl. 20.³⁰ heldt dei gudsteneste i Mariakyrkja. Eit kyrkje-leg storhende med sogedåm!

Maria Jebsen fullførde teologi-studiet i 1972. Ho vart prest og prost heime i Nord-Tyskland, kom med i den tyske evangeliske synoden (kyrkjerådet) og leidde misjonssamlaget. I 1992 vart ho verdens første evangelisk-lutherske bisp - i Hamburg.

Tyskfødde Rosemarie Køhn tok teologisk embeteksamen og vart ordinera i 1969, vart so knytt til Universitetet i Oslo, der ho hev vore lærar i hebraisk, gamaltestamentleg teologi og homilettikk. Ho leidde det praktisk-teologiske seminaret, hev skrivi fleire vitskapleg verk, millom anna ein hebraisk grammatikk og ei granskning av kvinner i prestetenesta. I 1993 vart ho den første kvinnebispen i Noreg.

Rosemarie Køhn

Maria Jebsen

Forsvar for biskop Ole D. Hagesæther

Av Nils-Aksel Mjøs

Pressemannen Ludvig Jerald hevdar i augustnummeret av Vestmannen two synsmåtar om den nye Bjørgvin-bispen Ole Danbolt Hagesæther, som eg vil koma inn på:

1. Jerald meiner Hagesæther er ein «synsar», endå om han har sagt det motsette om seg sjølv. For Hagesæther trur, utan argumentasjon, at det skadar hans omdøme i fall han startar si bispeteneste i Bergen med å vera til stades ved ei gudsteneste i Mariakyrkja med 2 kvinnelege bispar.

Lat meg handsama denne påstanden «i byrja» (som det heitte då Johs. Barstad (1857-1931) redigerte Stille Stunder fram til 1931 - eit godt uttrykk). Det er all grunn til å meina at Ole D. Hagesæther byggjar på røynsler kring problemrådet Bjørgvin-bisp/geistleg kvinneteneste. Per Lønning opplevde nemleg ein *uventa indremisjonskritikk* like etter han vart bisp i Bjørgvin i september 1987. Og den einaste (halv)offentlege forklåring eg har hørt om kvifor denne kritikken ikkje kom under bispevalet, var at Lønning starta si bjørgvinske teneste med å vigsla 3-4 kvinnelege geistlege, dvs. prestar. «*For første gang, for første gang, det gir så mang en småting rang*», sa ein diktar.

2) Ludvig Jerald sitt andre klagemål hevdar at nybisen er redd. Det var aldri biskop Lønning.

Eg er sterkt i tvil om kor vidt klok planlegging treng botna i redsle.

Birger Ole D. Hagesæther

I Gabriel Skagestad «Prestebibel» frå 1930 held forfattaren fram at å vera sindig er ei praktisk dygd for prestar. Han strekar like fullt under at den sindige må vera modig. Det eine hindrar ikkje det andre - etter biskop Skagestad «Pastorallere» (s. 588).

Men um så var at denne ungdomlege nybisen (52 år) verkar meir «redd» enn biskop Lønning med hans åndelege og fysiske kjempekrefter - kva så?

Det treng ikkje vera «livs fortapelse» for ein nyttilsett moderne leidar å visa seg nervøs i starten. Jamvel i gamalnorsk tid sa dei: *Det er redd mann som ikkje torer å skjelva*. Og omvendt for den som «torir at skjalfa», som i tilfelle Ole P. Hagesæther.

Til slutt: underleg at avgåande bisp kunne rekvirera ei kyrkje til bruk i ettermannen si funksjonstid, dvs. etter 18. september 1994.

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
 Bladpengar kr. 150,- for året
 Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
 Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
 Bankgiro: 6504.10.12484

Utgjevar:
 Vestmannalaget,
 5000 Bergen
 Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Bladstyrar:
 Jostein Krokvik
 6143 Fiskåbygd
 Telefon 70 02 14 29

Forretningsførar:
 Helge Liland
 Midgeilen 16
 5067 Store Milde
 Telefon 55 99 15 25

Prenta hjå:
 Nytrykk
 6143 Fiskåbygd
 Telefon 70 02 13 07

VESTMANNALAGET

Alle møti på Bryggens museum kl. 19, so nær som jolemøtet 15/12.

Torsdag 20. oktober kl. 19. Målmannamøte. Det er two dagar fyre årsmøtet til Vestlandske Mållag og Ivar Aasen-sambandet i Fensal, og tidlegare skulemålsskrivar i Noregs Mållag, Sissel-Anny Hjelmtveit, og lektor ved Danielsens v.g. skule, Asbjørn Odd Ystebø, held innlegg. Me reknar med at Sissel-Anny Hjelmtveit tek gitaren med.

Torsdag 17. november kl. 19 held me Olav Nygard-kveld. I sumar var 110 sidan diktaren var fødd. Leidulv Hundvin talar og Gunnar Gilberg les Nygard-dikt.

Torsdag 15. desember. Jolemøte. Som vanleg i festlokalet til Kreditkassen (tidlegare Vestlandsbanken) i Allehelgensgata. Prof. Arild Haaland vert hovudtalar. Emne truleg Ibsen. På dette møtet vert det varm mat, pris truleg kr. 150,- for person. Det må tingast plass fyreåt, og dette kann gjerast på novembermøtet eller yver telefon 55 15 37 32 seinast mandag 12. desember. Me reknar med at dei nye bøkkene frå Bokreidingslaget vert framlagde denne kvelden.

Torsdag 19. januar 1995. Program er enno uvisst.

Vel møtt til trivelege samkomor!

Lagspengane

Stjorni i Vestmannalaget minner um lagspengane og bed lagsfolk som ikkje hev betalt snarast betala til kassastryren Tørris Sørheim, Sikthaugen Terr. 44, 5033 Fyllingsdalen. Bankgirokonto 6504.10.04511. Lagspengane er kr 100,- for året.

Vestmannalaget gjev ut bladet *Vestmannen* som alle lagsfolk bør tinga. Årspengar kr. 150,-.

Gåvor til Vestmannen

Roger Dyrøy, Straume 200.
 Ingar Arnøy, Trondheim 100.
I alt denne gongen kr 300,-.
Hjarteleg takk!
 Vestmannen

Årsmøtesamling 1994

Den 22. oktober held Ivar Aasen-sambandet og Vestlandske Mållag årsmøtet sitt i Bergen. Det er no 33 år sidan Vestmannalaget etter strid gjekk ut or Noregs Mållag, 24 år sidan Vestlandske Mållag fylgte etter. Ivar Aasen-sambandet vart skipa i 1965.

Striden millom aasenfolk/vestmenn og Noregs Mållag roa seg litt etter kvart etter brotet og høyrer i dag soga til. Mange er med både i Ivar Aasen-sambandet og Noregs Mållag, og dei two samskipnadene tevlar ikkje lenger innbyrdes. Dei tek i staden heller på seg kvar sine hovuduppgåvor i den samla målrørsla. Noregs Mållag sokjer massetilslutnad og siktar seg helst inn på det reint målpolitiske, og um aasenfolket slett ikkje avviser dette, legg me i arbeidet større vekt på kvaliteten i det norske skriftmålet, det vil segja at me gjer målrøkt og måldyrking til viktige fyrelogor og me gjeng inn for ny og full jamstelling for i-formene og det tradisjonelle målet. Dette utan brodd mot Noregs Mållag som hev si soleklåre gjerning å gjera.

I Noregs Mållag hev det vore aukande sans for målrøkt og norskmålskvalitet. Fleire og fleire hev kome til at det nyttar ikkje å bjoda folk eit norsk målalternativ som ein næraast må vera filolog med serkunnskap for å sjå skil seg ut ifrå norskdansk bokmål! Fleire og fleire hev kome til at skal poenget vera å ha ein nynorsk som er mest tenkjeleg lik bokmål, so er den einaste logiske fylgja å halda på bokmål. Det trengst ein nynorsk som er eit røynleg og sant norskalternativ til bokmål. So lenge tilsikta blandingsmål var vegvisar for nynorsken, gjekk målet strake nedgangsleidi frå 34,1% i skulen til 16,4%. Klårare lærdomar er det vanskeleg å få!

Som sagt, millom tyngdi av lagslemer i Noregs Mållag og Aasen-folk er det ikkje større skilnad. Ikkje no lenger. Mange, kanskje dei fleste, i Aasen-sambandet er med både stader. Dette er, meiner me, både tilrådeleg og tenleg. Og heilt naturleg.

Likevel er det so, tykkjer me, at det organisatoriske skiljet i dag er av det gode og til sams bate - dersom det vel å merka vert nyitta og nyitta ut på ein gjenomtenkt og medvitne måte. Ein samskipnad som sokjer massetilslutnad må byggja på ein mangoren og manglad lagsstokk; ikkje alle hev same sansen for målslege finkorn; ikkje alle hev like stor ans for grunnenkjungi bak målstrevet; og for sume er målsaki ei sidesak millom andre og stundom viktigare sidesaker. Slikt må ein samskipnad leva med, men i sume høve set det grensor for arbeidsmåtar og arbeidspågåvor. For Aasen-sambandet er stoda litt onnorleis.

Det vilde vera å taka for hardt i å hevda at alle lagsfolk i Aasen-sambandet hev gjort målsak til hovudsak og er like sterkt medvitne um mål og målenkjing. Men likevel er Aasen-flokken ein meir einsarta flokk i so måte. Aasen-flokken hev betre fyresettader for å vera den ideologiske grunnkjernen som målrørsla samla treng. Aasen-sambandet er den einaste samskipnaden i landet, open for alle, som legg vekti på sjølvre målet og vilkåri for målstrevet. Og utformingi av målet. Her ligg etter vårt syn største uppgåva og utmaningi til Aasen-folket: å vera ei gjæringskraft og ein fri og ubunden kjemestyrke i målrørsla. Med dette ynskjer me aasenfolk og vestmenn til lukka på årsmøtet! **J.Kr.**

Sagt:**Uniformitet og fri vokster**

Det som eg her vil streka under, det er at det er inkje «vestmennene» som krir for sitt og vil stengja dei andre ute frå innverknad på målet. Det er stikk motsett. Uniformitet gjev sakta det norske målet ein fyremun utetter, i tevlingi med norskdansen. Men den indre styrken veg meir, i lengdi. Og den veks best når formverket er so fjerre romslegt at kvar landslut i stôrst mogleg mun kan få leggja sin tone inn i det store nasjonale samspelet. Trui på fri vokster, innanfor rimelege grensor, trur eg ein kan kalla ein arv frå deim som fyrt tok upp målsaki her på Vestlandet.

Severin Eskeland i «Vestlandske Mållag 1904-1954», Bjørgvin 1954

Norsk identitet

På den eine sida skal me syta for at det er lettast råd å vera nynorskbrukar, og på den andre sida skal me syta for at den nynorske identiteten til folk er sterk og vert oppfatta som noko positivt å ta med seg vidare. Prioriteringa her kan fort verta eit ordskifte om høna og egget, men eg vil likevel ta til orde for at identiteten er vel so viktig som tilgangen på nynorsk. Dersom me ikkje greier byggja ein norsk identitet kring nynorsk, vil aldri viljen til å halda på morsmålet vera sterkare enn haldningane hjå fleirtalet for dei aller fleste.

Gro Morken Endresen, målungdomsleidare, i Norsk Tidend

Å styra si eigi leid

Me kann aldri gjeva frå oss retten og skyldnaden til å velja og vraka og styra vår eigi leid. Er det då noko i tidi som me ikkje vil vera med på, so steller me oss deretter og set oss imot det.

Lars Eskeland i Bondeheimen, Bjørgvin 1918

Bokmål

Bokmål er ei blanding av dansk og norsk. Eg ser ingen grunn for at det skal ha livets rett. Nynorsk meiner eg er det einaste rette skriftspråket her i landet.

Olav Randen, leidar i Noregs Mållag, til Gula Tidend

Infrastruktur

I dag er det blitt vanskeleg å påvise at norsk næringsliv kan spare ei krone på meir infrastruktur i riksvegnettet. Det einaste som faktisk hjelper, er at lastebilane får vengjer.

Lars Aarønes i leidar i Dag og Tid

Um ei bygdebok for Nore og Uvdal

(Andre stykket)

I innlegget i Vestmannen nr. 7 hermede eg ei rekke ord og former frå bokmål som er blanda inn i nynorsken i bygdesoga frå Nore og Uvdal, og her kjem fleire døme frå dét: «Han innrømte òg at han hadde vore stygg» og «Denne teorien stemmer godt med dei funn som er gjort» og «Vi finn det sannsynleg at mange haugar er fjerna» og «Han fungerte heilt til 1695» og «Denne situasjonen aktualiserte på nytt samanhengen mellom skattefritaket og pliktarbeidet». Og me finn vidare slikt som: illustrerer, kontinuiteten, overskride verdien, standsmessig livsstil, regelmessig, den berykta leverandøren, hyppig, ei utfordring for alle autoritetar, befolkningspresset, tynt befolkta, nysjerrige, sette sitt preg på, skjøtte si gjerning, grensebeskrivingar, utbreiast, stoppe, formana, foregått. Og so denne setningi: «Han anka saka inn for overhoffretten i Kristiania i det han såkte dommen underkjent». - Her er det ingen grunn til å koma i tvil: nynorsken i bygdesoga frå Nore og Uvdal er påverka av bokmål.

Ser ein burt frå alt dette er boki - som eg tildelegare hev sagt - verd å studera, og der er det kunnskap å hausta. Eg kan t.d. nemna stykket um husbygnader frå millomalderen s. 180. I Uvdal er det registrert 11 slike, og stova på Søre Rauland kan vera det eldste huset me kjenner i heile Noreg. No stend det på folkemuseet på Bygdøy. Elles ser me bilate av husbygnader på Kravik i Nore s. 181, tekne av riksantikvaren.

Kapitlet «Frå Issyk Kul til Nore og Uvdal» s. 165 skildrar korleis Svartedauden breiddet seg frå traktene i nærliken av byen Alma Ata i Kazakstan. Denne fælslege sjukdomen byrja i 1339 og kom til Noreg i 1349. I Numedalsbygdene finst det gamle segner um Svartedauden, og det er tenkt at Nore og Uvdal saman med nokre andre bygder var det stroket der pesten herja sist.

S. 214 hev me ei skildring av Presten Peder Larsen Opdal som kunne ha eit ustyrleg sinne. I ei rettssak i 1677 vart han

so rasande at han tok blekkhuset og tømde det yver hovudet på sorenskrivaren. Då vart det stogg i saki den dagen for skuld «den gruelige tumult», og dessutan var det ikkje meir blekk att til sorenskrivaren.

S. 151 finn me eit kapittel med namnet «Kongemakt og bondemakt» og ein annan stad (s. 263) eitt som heiter «Under greve, fut og berghauptmann». Ja, det er so mykle meir ein kunne ha rekna upp or innhaldet i denne boki, og som ein kunne ha gjeve att.

Det er heller sparsamt med upplysningar um kven som hev lagt grunnlaget for første bandet av bygdesoga for Nore og Uvdal. Her kan nemnast det Kåre Olav Soljhell skriv i fyreordet s. 9 (Gol i april 1992). Han segjer m.a.: «Kjeldegransking er tidkrevjande. Difor har vi ikkje alltid teke tid til å gå inn i materiale som vi syntest var spennande. I staden har vi bygd på slikt som andre har skrive før oss». Ja, ein må spryta: kven er no desse andre? Me veit at Elen Roaldset hev skrive um geologien i Nore og Uvdal og fenge namnet sitt med, men dét er eit undantak.

Rart er det òg at band I er skrive på so stutt tid, berre two år, noko som strider mot det me m.a. les på s. 16: «Bygdesoga for Nore og Uvdal liknar mest på Nidarosdomen. Ho har vore under arbeid i generasjonar». Dette må få ein lesar til å sperra upp augo. Det verkar underleg.

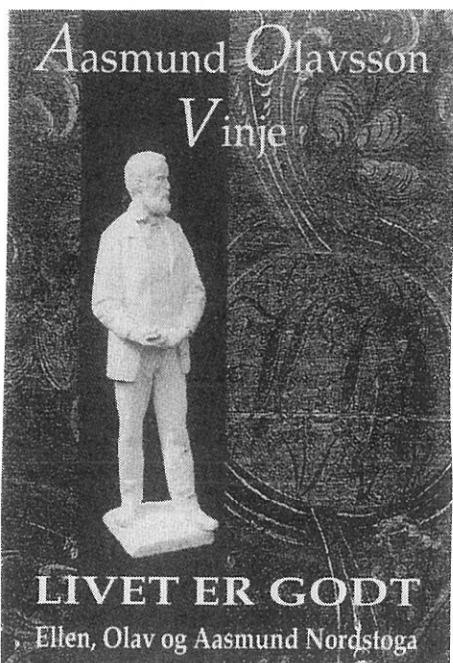
Me saknar fullnøgjande upplysningar um kven som hev skrive grunnlag for kva i band I frå 1992, og det er ikkje meir enn rett og rimeleg at dette skulle koma fram. Ein kunne gjea greide for det i eit fyreord i band II som bygdeboknemndi skal gjeva ut seinare. Då kunne det høva å få med upplysningar um upphavsmennene både i I og II i fyreordet til band II. Kven er dert til dømes som hev skrive grunnlaget for kapitlet «Kongemakt og bondemakt» i band I? Soleis kan ein lesar grava og spryta. Likevel må ein segja at det første bandet av bygdesoga for Nore og Udal er eit sers forvitneleg verk - i seg sjølv.

Gravar-Tore

Bladpengane 1995

Det nærmar seg årsskifte, og med neste nummer sender Vestmannen ut postgirokort. Men det er ikkje noko i vegen for å betala straks. Vanlege årspengar er kr. 150,-, for studentar og skuleungdom kr. 100,-.

Vinje på band

Heimegarden til Aasmund Olavsson Vinje heitte Plassen, i Vinje, og dei som som driv Plassen i dag er Ellen og Olav Nordstoga. Saman med sonen Aasmund hev dei sendt ut ei samling Vinje-tekster på kassett (Ijodband), og på CD - «compact disk», «kompakt» plate. Ellen og Asmund Nordstoga syng, og Olav Nordstoga les upp. «Livet er godt» er tittelen.

Nokre av tonane er nye, laga av Per Egil Hovland til Vinje-tekster. Andre er kjende frå tidlegare. Og her er folketonar og musikk av Edvard Grieg. Tekstutvalet er Olav Nordstoga meister for. Me møter både lyrikaren, prosaforfattaren og bladmannen Vinje.

Me skulde tru både målfolk, folk som set Vinje høgt og folk med sans for musikk og song vil finna glede i plata/kassetten. Det må verta eit verfullt innslag i plate/kassett-samlingi for mange, vil me tru. Og me minner um at denne utgjevingi hev verd på ein annan måte attåt: framføringi er på framifrå god nynorsk med telemarksklang, høgnorsk. Og for alle, norske eller utlendingar, som sokjer god munnleg norsk-målshjelp, må dette vera eit blinksot.

Utgjevar er Heilo, og «Livet er godt» kjem med tilskot frå Haugesund Mållag og Ungdomslag, Vinje kommune og Fondet for utøvende kunstnere.

* * *

Norrønalaget Bragr

Norrønalaget Bragr held møte fredag 21. oktober kl. 17 på Kaffistova til BUL, Torget 1, Bergen. Bodil Haug talar um norsk songtradisjon. Elles dryfter me verksemdi i laget. Vel møtt.

For stjorni i Bragr
Lars Bjarne Marøy

Ny nynorsk kyrkjesoga til 1000-årshøgtidi

Nils-Aksel Mjøs minner um at yversynet vårt i nr. 7 um bokhausten på Samlaget slett ikkje var fulldekkjande. Nei, han hev diverre altfor rett i det. Mjøs dreg serleg fram at det no tett fyre 1000-årshøgtidi for innføring av kristendomen kjem ei ny kyrkjesoga på Samlaget, skrivi av tri lærarhøgskulelektorar i Bergen, Tormod Tobiassen (red.), Torstein Selvik, Ragnar Grøm. Boki heiter «Kyrkjespír og kyrkjespor» og er på kring 300 sidor. Ho kjem berre på nynorsk.

Gleda ved målet

Ein målungdom, uppvaksen og tilvand med bokmål, som hev lært seg høgnorsk med i-former, segjer at fekk han valtet millom å bruaka moderat boknål og forflata og utvatna skulenynorsk med a-former, so valde han bokmål. Gleda ved nynorskbruken for han, ligg i å bruaka det høgnorske målet.

Lærum-program um spelemenn

Vellukka tilskiping i Bondeungdomslaget

Nyleg hadde Bondeungdomslaget eit møte der rektor ved Universitetet i Bergen, Ole Didrik Lærum, tala um spelemenn for hundrad år sidan. Lærum tala serleg um livet og lagnaden til spelemannen Sjur Helgeland, men òg um andre. Saman med honom var songaren Reidun Horvei og spelemannen Einar Mælsnes. Dei kom med kunstnarlege innslag under fyredraget. Lærum synt dessutan stemningsskapande ljósobile.

Lærum tok oss med på ei lang tidsreisa frå oppvoksterkåri for spelemennene på Voss ikring 1850 og fram til tidi etter hundradårrskiftet. Det var trøngt um plassen på Vossevangen den tidi og serleg ille kunde det vera for deim som var eigedomslause. Fleire stader tok dei fatigaste til takke med å sova på eit trønt fjøsloft. På eit slikt loft kunde det liggja two huslydar, endå dei knapt hadde rom for anna enn liggestadene.

Trass i dei trønge kåri for mange av spelemennene, fekk dei hjelp og studnad frå lærde og kjende kulturpersonar som Ole Bull og Edvard Grieg og sume andre musikkunnige. Det fanst òg kulturelle smelteidiglar som t.d. treskjerarmiljøet kring Lars Kinsarvik og seinare kring Magnus Dagestad. Heimen til Frida og

Olav Rusti vart eit kulturelt samlingspunkt for bygdekultur og um-framt for felespel.

Fleire felespelarar for til by'dn. Der var det likso trøngbudd som på landet, og mange vart alkoholmisbrukarar. Spelemennene kunde tru dei vart hagare til å spela av å drikka mykje øl, men i staden kunde det enda med at dei tapte mykje av gjevnaden til å spela. Sjur Helgeland som var ein meisterspelemann, øydela seg på alkoholmisbruk. Han fekk ein stygg hovudskade ein gong han hadde drukke seg sanselaus.

Men bylivet gav òg rike høve til å skapa ny musikk og ny kultur. Sume slåttar vart skapte i byen. Dessutan gjekk dei store kappliekane fyre seg i Bergen i Urdi. Vestmannalaget var tilskipar og greidde samla spelemenn frå heile landet. Vestlandske kunstindustrimuseum hjelpte m.a. til med å skipa treskjeringsfabrikken til Magnus Dagestad. Husflidsrørsla var i sterkt vokster, og mange var med og bygde henne upp.

Lærum hadde vene ljósibile, og medhjelparane hans gav oss kunstnarlege innslag av sjeldsynt merkje. Alt i alt var det ei vellukka tilskiping som trekte mykje folk.

Lars Bjarne Marøy

Edvard Storm på ny

Det er i år 200 år sidan Edvard Storm døydde. Diktaren, som var fødd i Vågå i 1749, reiste frå heimbygda som tjuearing og kom til å leva størstedelen av livet i København.

Vågå kommune heidrar i år minnet om Storm med boka «Døla-viser» - ei ny utgåve av dølavisenes hans. Ved sida av visene på dølamål inneheld boka òg den danske språklege «Sinklarvisa». Dertil er her notar til visene og fyldige ordforklararar.

Att og arv

Ein Salomo vil alle
so gjerne ættast frå.
men Jørgen hattemakar
vyrder me lite på,
for det fyl mindre ære
med nåli enn med sverdet.

Um besten din var husmann,
so ver du like kaut.
Han var kan henda betre
enn ein med mange naut
og åtte kanskje grjotet
og ville kjempemotet.

Hugs meir enn all hans eige
er mannsens eige verd,
og det er beste gullet
som du til ervinga fær,
som meir enn gods og gardar
kan kveikja viljevardar.

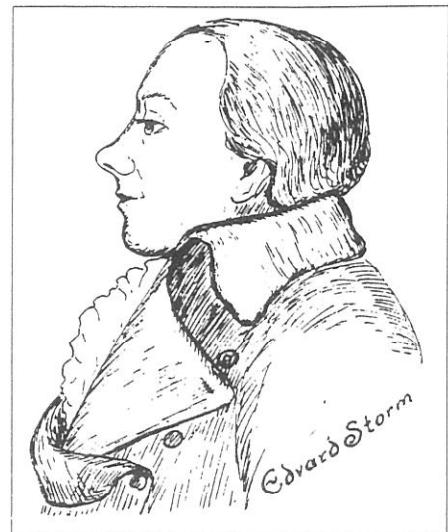
Og kan me ikkje brikja
som sume med vår ætt
og kyta utav storfolk,
so har me same rett
på gamle apefaren
- og det var beste karen.

Olav H. Hauge

Or samlingi «Glør i oska», 1946.
Prenta med løyve frå Bodil Cappelen
og Det Norske Samlaget.

I 1898 vart boka «Dølavisor» av Edvard Storm ugleven av Halfdan Halvorsen. Boka hadde teikningar av Halvdan Holbø, og desse teikningane er òg nyttig i den nye utgåva. Bak i den nye boka er omtaler av Halvorsen og Holbø, så «Døla-viser» blir òg eit minne om dei andsvarlege for utgåva frå 1898.

Størst personalhistorisk interesse i «Døla-viser» har visseleg artikkelen til Randi Kleiven Bjørkvik: «Edvard Storm og Vågå». I 1948 skreiv ho ei heil

hovudfagsoppgåve om Storm. Tilfang åt ei bok om dølaskalden frå Vågå ligg såleis føre.

Det er vanskeleg å seia noko visst om kor mykje Storm-visene var sungne i Gudbrandsdalen før prost Krag, sokneprest i Vågå, vekte liv i visene ved at han tok dei i bruk i den vidjetne fastskulen sin kring 1835. Retteleg stor utbreidnad fekk visene venteleg ikkje før P. A. Jensen tok med dei to mest kjende - «Sæter-reise» og «Heimreise frå sætern» - i leseboka frå 1863.

Dølavisenes har elles dette hundreåret kome i utgåve ved Didrik Arup Seip (1949), Willy Dahl (1977), og dei er med i Kjell Venås si bok «Den fyrste morgenblånen» (1990).

I innleiinga til «Døla-viser» er det ei liste over litteratur om Storm - ei liste som burde vere redigert meir fylgjestrengt. Innhaltslista burde dessutan vere prenta fremst i boka, ikkje til slutt, og boktittelen kunne gjerne vere utan bindestrek.

Dei innvendingane lesarane måtte ha, veg likevel lite, for boka er opplysande og i det heile eit fint tilskot til norsk bokheim. Boka er skikkeleg innbunden i stivband, og visene og teikningane har fått fint oppsett.

*Edvard Storm: Døla-viser
Redaksjon: Torgeir Mageli
Dølaringen, Lillehammer, 1994
87 sider. 100 kr.*

Gudmund Harildstad

Betre med nynorsk. Men kva so?

Av Lars Bjarne Marøy

Studentar som brukar nynorsk til juridisk embetsekseenamn skriv gjenomgåande betre enn dei som brukar bokmål. Det sa Johan Giertsen til Bergens Tidende i sumar. Giertsen er fyrsteamanensis og hev vore sensor både ved universitetet i Bergen og ved universitetet i Oslo.

I samband med utspelet presisera Giertsen at det først og fremst er den språklege framstellingi som nynorskelevar meistrar betre enn bokmålselevar. Ein nynorskelev som hev like gode kunnskapar som ein bokmålselev, vil få best karakter i dei fleste tilfelli. Det er sjeldsynt at det er umvendt. Men ein bokmålselev som hev betre kunnskapar enn ein nynorskelev, vil sjølv sagt få betre utteljing. Nynorskstudentar set fleire punktum, brukar færre innskotne tilleggssetningar og rasjonerar meir med uturvande ord enn bokmåsstudentar. Framstellingi vert meir aktiv og tydelegare. Det fører til at nynorskuppgåvone vert betre. Giertsen rår bokmåsstudentar til å skifta hovudmål.

Ein leidarartikkel i BT fylgjer upp med å spyra um det kann tenkjast at nynorsken framleis er meir fyndig og fargerik og frodigare og meir klisjefri enn det utvatna bokmålet. Er det ikkje slik at dei beste juristane i samfundet hev nynorskbakgrunn? Undrar leidaren seg.

Økonomistudentane kann òg ha gagn av å høyra på Giertsen, meiner avisas. Skriftspråket til studentane på NHH hev vore fatigsleg, og språket til næringslivsleidarane hev heller ikkje vore noko å skryta av, slår avisas fast.

Tidleg i haust kunde BT meldt um nynorskvinnd ved den kristelege privatskulen Danielsen. Skulen hev havt tilbod um nynorskundervisning i ein tiårsbolk frå 1982 for elevar som hev havt nynorsk hovudmål i grunnskulen. Nynorskundervisningi hev vorte gjevi i ei serskild klassa, og uppslutnaden um henne hev vore skiftande. I år hev det vore ein stor auke i uppslutnaden um klassa. Fleire bergenselevar hev meldt seg, og det er i alt 33 elevar som ynskjer nynorskundervisning.

Nynorskklassa ved Laksevåg gymnas hev vorte eit referansepunkt for sume etter det store medieuppstusset som dette tiltaket fekk. Fyre skulestart vart det snakka um å skipa til ei ny nynorskklassa ved Laksevåg gymnas, men pressa hev ikkje meldt noko meir um denne saki.

Frå heimssoga:

*Her kjem andre bolken um Balkan-folki or verdsssoga åt Steinar Schjøtt, 1883.
Tirettelagd for Vestmannen av Gudmund Harildstad.*

Folki på Balkanhavøy II

Av Steinar Schjøtt

Tallause flokkar av ville folk hadde under folkevandringarne herjat Balkan-havøyi: avarar, gothar, hunnar og vandalar, og truleg hev leivningar av desse blanda seg med dei folk, som budde der fyrr. Umkring år 630 kallad den greske kjeisaren slaviske folk til hjelp mot avarane, og dei busette seg i den nordvestre enden av havøya, Serbia, Kroatia, Bosnia, Herzegovina, Montenegro og Dalmatia. Slaviske folk hadde busett seg i Bulgaria òg, fyrr bulgararne vandrad inn, og laut gjeva seg under dei, men slavarne heldt på målet sitt, og bulgararne tok etter målet deira og talar no slavisk.

Slavarne breidde seg ut sunnanfyrl Balkan og radt ned i Grekenland og trengde fyr ei stund grekararne undan, men etterkvart laut dei gjeva seg under det greske kjeisardømet og taka den gresk-katolske trui, og mot slutten av det 9de århundradet hadde gresk mål og kultur vunnet på slavarne sunnanfyrl Balkan.

Serbia kom òg under det greske kjeisardømet, men gjorde sg fritt i 1043, og sidan vart Serbia eit megtigt rike, og hadde i midten av det 14de århundradet lagt under seg Makedonia, Albania, Thessalia, Nord-Grekenland og Bulgaria. Sidan kom riket i forfall, og i 1459 tok tyrkarne landet og drog 200 000 menneske med seg og gjorde dei til trælar. I fyrstningi av dette århundradet reiste endeleg serbarne seg under szerni Georg og fekk seg ei sjølvstendig styring med ein fyrste, som dei valde sjølve, og eit Storting. Liksom Moldau og Vallakiet laut Serbia betala skatt til tyrken og hjelpa med soldatar.

Montenegro var ei fjellbygd med djupe skard, tronge dalar og høge fjell, innpå 8000 fot høge. Detta landet høyrdे fyrst til Serbia, men sidan vart det eit tilhelde fyr serbar og andre kristne, som laut røma for tyrken; her kunde aldri tyrkarne vinna med dei, og Montenegro heldt seg heile tidi fritt, so lite det var (umkring 100 000 menneske). Jamvæl kvinnurne var med og slost mot tykarne, og ein montenegrinar vart vond når nokon sagde til han: «Skyldfolket ditt hev døytt i sengi si».

Albanararne er ættad frå dei gamle illyriske og epirotiske folk, som budde der i dei eldste tiderne. Dei er nærskyld med grekararne og budde umkring i Makedonia og Thessalia og Albania. Helvti av dei var muhamedanarar; hine var gresk-katolske eller romersk-katolske. Dei var våpendjerve karar; forfedrarne deira hadde i forntida slegest under kong Pyrros og voret fărlege motstandarar mot romararne.

Då tykarne lagde det greske kjeisardømet under seg, slost albanararne under Skanderberg i mange år mot den tyrkiske yvermagti. Då den tyrkiske sultanen bad han yvergjeva sverdet sitt, svarad han, at då laut han vel senda armen sin òg, som bar det. Endå liver hans namn i folkevisurne, og det stod slik age av han, at janitsjararne bar beinflikar av han, då dei trudde dei skulde få siger av det. Albanararne er no ikkje stort onnorleids, enn dei var i millomalderen, og mange av dei er røvarar. Umkring året 1820 hadde ein albanar, Ali Pasja, sett seg opp mot tykarne og heldt lenge ut imot alle dei tyrkiske herarne, som sultanen sende imot han.

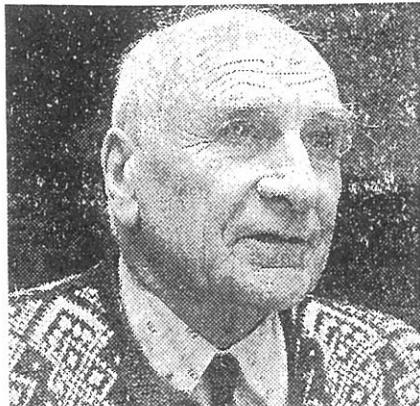
Or «Fraa 1815 til 1830. Eit stykke av heimssoga», s. 73-75. Kristiania 1883.

Etter Steinar Schjøtt ved
Gudmund Harildstad

Dei pedagogiske og praktiske fyremunane hev stade i framgrunnen for dei utspelei som hev kome til no. Og det er sjølv sagt di betre, di meir yvertydande og openljose fyremunane syner seg. Men den ideologiske oppfylgjungi hev me sett lite til. Utan at slike grunnar vert dregne fram, kann det synast lite meiningsfullt å jubla yver framgang for målsaki. Det er karakteristisk for stoda på målsida at det er talsmenn frå den norske sida som er frontfigurar for målsaki. Me vestmenn vil

hevja fram dei sosiale og dei nasjonale gunnane for eit målskifte. Me meiner at høgnorsken bør få rett og rang for seg att. Då vil det norske fleirtalet i landet få betre innsyn i det høgnorske folkemålet og brytingsmåli i kongeriket. Det fær våga seg at det er tungt å skulla arbeida for ei røynleg målreising. Den kulturelle vinsten med å reisa eit folkeleg tildriv for målsaki, er so stor at det er verdt brytet. Den norske sida hev berre godt av å måtta rettferdigjera sitt syn på språk og kultur.

Knut L. Måge

Knut L. Måge

Bonde Knut L. Måge, Måge i Ullensvang, er avldien. 92 år gamal vart han, og med Knut L. Måge er ein av dei mest kjende bygdehovdingane i Hardanger burte.

Han var odelsgut til ein gard på Måge som hev vore i ætti i meir enn 300 år, og etter han hadde gjenge folkehøgskule og jordbrukskule arbeidde han i Kristiania i nokre år fyrr han tok yver odelsgarden. Der vart han ein dugande bonde som gjekk inn for moderne jordbruksdrift og som vart ein av dei fremste fruktdyrkarane i Ullensvang.

Knut L. Måge var ein gåverik mann, og han hadde mange interesser. Han var tradisjonsmedviten, og han interesserte seg sterkt i soga. Han hadde samla alt som var prenta av bøker og skrifter um Hardanger, og han hadde sjølv laga ein Hardanger-bibliografi. Dertil var gards-soga «Måge i Ullensvang» eit mynster av ei gardssoga. Knut L. Måge var stilist, både når han skreiv og når han tala. Humoren hans var velkjend, mang ein gong fekk han stemningi på topp med dei logne og mangtsegjande replikkane sine.

I bygdestyringi var han med i ei årrekka, både i heradsstyre og formannskap, og i fleire valbolkar var han ordførar. Då møtte han òg i Hordaland fylkesting.

Og i organisasjoner fekk han mange oppgåvor. Han sat i representantskapen i Hardanger Sunnhordlandske Damskipsselskap og var formann der i 10 år, og han var styreformann i Kinsarvik Sparebank og i Hordaland Vinstrelag. Han var i styret for Hardanger Historielag og i styret for Hardanger Folkemuseum. Og alle stader der han var med, synte han ei sjeldsynt evna både til å samarbeida og til å finna praktiske løysingar. Alle som lærde denne trauste bygdehovdingen å kjenna vil kunna sanna at her hev ein fagnamann fare or heimen.

Ludv. Jerdal

Draumen um det miljørette kollektivet

Magne Aasbrenn:
Apalvika, roman
Hvitveis Forlag, Fredrikstad 1994

Magne Aasbrenn, fødd i 1955, kom med fyrste boki si i 1978, romanen «Banna ben» på målføre. No i 1994 gav han ut romanen «Apalvika». Denne romanen er på nynorsk, og det er ikkje so uvanleg. Meir uvanleg er det at ein forfattar frå Fredrikstad skriv på nynorsk. Aasbrenn driv dessutan eige forlag i Fredrikstad saman med kona.

I grunnen er boki, slik eg les «Apalvika», forteljingi um den idealistiske ungdomsdraumen som vart gjort til røyndom, og som med åri slitst i kantane i møtet med snart vedvarande arbeid og endelause kvardagskrav, snart rekningar som skal betalast, snart offentlege utbyggingsplanar. Den idealistiske draumen er i dette tilfelle gardsbruket Apalvika utanfor Fredrikstad, drive på økologisk grunnlag, meir og mindre eit kollektiv.

Hovudpersonar er fråskilde Ellen Knutsen, den vesle dotter hennar, den tidlegare mannen, og broren Hallvard Knutsen som er sjølve hovudkrafti både i Apalvika og for dei idealistiske og økologiske tankane. Og i det elles heller store og noko flagrande personuppbodet møter me Bjørn Gjernes, skansestormaren som med tid og stunder hev drukna mang ein draum i rus.

Å møta seg sjølv i døri

Det kjem heilt unge menneske til Apalvika. Men både i romanen og på gardsbruket spelar dei nærest gjesterollar; dei held ut ei tid, men er ustøduge, dreg sin veg, og for lesaren vert dei å kalla bakgrunnsmusikk.

Dei som kjem nærare er hovudpersonane, ikkje heilt blåunge lenger, som upplever samanstøyten millom sin ungdoms halvklåre idéar med det nedslitande strevet for å berga Apalvika. I det forfalne og vanhaldne huset i Apalvika er ordskifti og dryftingane um verdsens därskap utan ende, men det meste gjeld, slik eg les det, den ubergelege motsetnaden *draum* mot *røynd*. Å berga Apalvika? Ja, då trengst billeg arbeidskraft, kanskje utnytting av ungdomlege knograr, og investeringar og investorar.

Menneskeskildring

Um emnet kanskje kunde freista til storfloskel bruk og kjenslesårleik, sparar

Magne Aasbrenn oss for dette. Han fær oss tvert um ned på jordflata med lysteleg spit mot flosklar og tome talemåtar, og han avslører sumt som gjerne vert kalla idealisme, men som like gjerne er rein sjølvskykja. I alt som vinglar og vaklar, vert Hallvard ståande att som ein ein slags mastodont, um ikkje kanskje snarare ein fantast, rett nok ein sjølvuppteken, einvis og til tider grinut ein.

Jamsides skildringi av lagnaden til Apalvika, sumtid ei fengslande soga, møter me dei reint menneskelege flokane med so mange innslag, kjærleik og upphrostrong. Dette fangar knapt lesaren mindre enn framtidsspursmåli for Apalvika. Den kvinnelege hovudpersonen, Ellen, kjem ut i eit trikanttilhøve med Bjørn Gjernes og den fråskilde mannen sin, ei soga som Aasbrenn held op til siste sida. Og kona til sjølvaste grunnpillaren Hallvard Knutsen skal ha barn, syner det seg, med den ugreida dette i denne skildringi fører med seg. Eg vil ikkje avdekka kvar dei ulike trådane endar; det må lesarane ha til gode å finna ut sjølve.

Språket

I våre dagar er det ikkje fast skikk for ein meldar å segja noko um språket i ei bok. Eit par ord tek eg med likevel, serleg sidan Magne Aasbrenn kjem med ei nynorsk bok frå Fredrikstad. Stort sett held forfattaren seg til hovudformene i dagsens skulemål, utan å gripa til sideformer som kanskje kunde vera naturlege med dialektbakgrunnen (han skriv «noko, ikkje «noe»). Den upphavlege nynorsk-infinitiven er kasta i fossen i dagsens skulemål, og her nyttar Aasbrenn e-infinitiv frå bokmål, å finne; men i refleksiv derimot å finnast. Reint bokmålsnedfall finst det lite av, og då truleg berre ufriviljuge gleppar - som legeme for kropp, lekam, og forbud for forbod. Ein å kalla kunstnorvagisme finn eg s. 44, oppaust for oppost; å ausa og å øsa er langt ifrå det same på nynorsk.

Dei få stadene eg her hev pirka aldri so lite på målet, er i boki helst å rekna for pynteflekkar. Det er slikt som lyt pårekna i vår målstoda. I det store og heile er dette ei littleseleg og triveleg bok, og um nokon vil skriva til forlaget etter henne, so er tilskrifti Hvitveis Forlag, Bjørndalsvegen 46, 1609 Fredrikstad.

Jostein Krokvik

Eg er ikkje jeger

Av Arne Horge

Då eg var på moen på eksis, skaut eg til merket på fyrste freistnaden, det er soleis ikkje det at eg ikkje fær meg til å skjote, men lell er ikkje nokon jeger, for eg kvider meg for å avlive dyr. Det er ikkje det at eg styggjest med blod og innvolar, men eg lit ikkje på meg sjølv at eg skal få livet or dyri snøgt nok og godt nok til at pina og redsla for dei vert stuttast råd er. Difor vil eg ikkje skjote på dyr, for handi mi kan vera for ustød der og då eller ein kvist kan vera i vegen og skiple kulebanen, og eg kunde koma til å skadeskjote dyret.

No i haust i sauesanken kom det heim eit svart søyelamb som var sjukt. Me tok temperaturen på det, men det hadde ikkje feber, og det var ikkje noko å sjå på det elles heller. Men det åt ikkje, gjekk berre og rusla og skranta dag for dag og var magert og vesalt. Til slutt tok eg det ut på markji og såg på dei sløkte augo som var kransa av våg. Då bad eg kjeringi hente den tunge kløyveøksa mi, og eg rykte framføtene undan lambet og velta det yverende og sette vinstrefoten oppå halsen på det for å halde hovudet rolegt mot markji, og eg tok ein siktessving med øksehamaren mot bakhovudet på lambet fyrr enn eg lyfta øksa og smelte til two vendor so det klaska i lambeskallen og blodet gaus or nasaborone på det. - Når eg lyt, so lyt eg. Men eg har ilt i bringa i dagavis etterpå, og eg gløymer det aldri. Difor er eg ingen jeger.

I går kveld kom jegerane heim med det andre storvilstslaktet sitt no i haust bakpå bilen. Eg var nett ferdig med kveldsstellet i fjøset, allereide var det myrkt ute, og me stod i gult lampeljos på lavegolvet og vog upp raude friske kjøtstykke på bismaren. Det var ein elgekalv. Han var lema upp i bøgar, lær, nakkje og skrov, og han vog sine elleve bismarpund og seks merkar etter gammalt mål, skulde ikkje det verta på lag 67 til 68 kilo? Me hengde kjøtstykki upp til myrnings i ei stong eg hadde bunde frå skråspenn til skråspenn millom two takstolar i låvetaket. Jegerane meinte kjøtet burde hanga ei vekes tid no som det var so langt på hausten lidi og kalde næter.

Eg kika på den sundtlema skrotten. Eg samanlikna elgekalven med ein halvtanna års hjort eg nett hadde havt hangande i same stongi. Hjorten var ein sokalla «spissbukk», hadde jegerane sagt, namnet kom av at horni berre var two spisse stubbar som stod ende til vêrs frå skallen. Elgekalven hadde grøvre hasar enn

Dette stikket av den hollandske bilætkunstnaren Jacob Matham (1571-1631) lekamleggjer dei fire elementa, jord, luft, eld og vatn som eg kom burti ved Helgetjern.

hjorten, såg eg, kalven var nok meire grovbeina all igjenom. Endå hjorten vanta fire merkar på ti bismarpund, kunde det nok vera at vekti av reint kjøt var burtimot den same på hjorten som på elgekalven. Hjorten hadde vore rund, elgekalven var flatare i læri og bögane, såg eg.

I ein svart ring i gult lampeljos stod me på låven, og jegerane spurde um eg dagen etter vilde gjera turen inn på åsen, eit par timars gonge, etter kalvehovudet og noko innmat som låg atta på slakteplassen, og skinnet låg der, det kunde eg taka sjølv dersom eg vilde ha det, sa dei. Dei sa at dei fleste storvilsthudene notildags vart kasta. Innmaten vilde den jegeren som åtte hunden ha til hundemat, sa han, det var berre tale um leveri og hjarta. Då hjorten vart skoten, hadde eg vore med som kjentmann. Den jegeren som slakta var ein handug og reinsleg kar, han hadde både plastsekker og papirhandkle i rjupesekken sin, og det var gut som kunde flå, ikkje ei einaste rifie i hjortehudi, berre eit lite kulehol inn ved den eine bogen og eit større hol utatt på hi sida. Eg hadde rulla i hop og teke henne ovanpå kjøtbøri heimatt. På slutten hadde eg gange i sjak, ho er ikkje lite tung slik ei råhud. No hadde eg henne utbreidd på lavegolvet. Ho låg med kjøtsida upp, og eg hadde gnidd ho inn med salt. Eg hadde sytt for å få saltet ut i alle fetene, og eg hadde tøygd utatt hudi der ho rulla seg inn frå sârkanten. No låg

ho der og drog salt og dauda. Ho gav frå seg væte som samla seg til små raude saltsjørar uppå kjøtsida.

Saman med ljuset frå låg haustsol lakka eg neste dag innetter ås-stigane millom avlauva fjellbjørk, framum grønsvarte grankrullar og yver mosahaugar der furukallen sprikte med greinene mot himmelblå i stiv ro. Det var ein vakker dag. I bakhallene låg snjøen. Trødde eg ut or stigen, stod fotefaret mitt atte i tela mose. Frosten var komen og hadde lagt is yver skogstjerni.

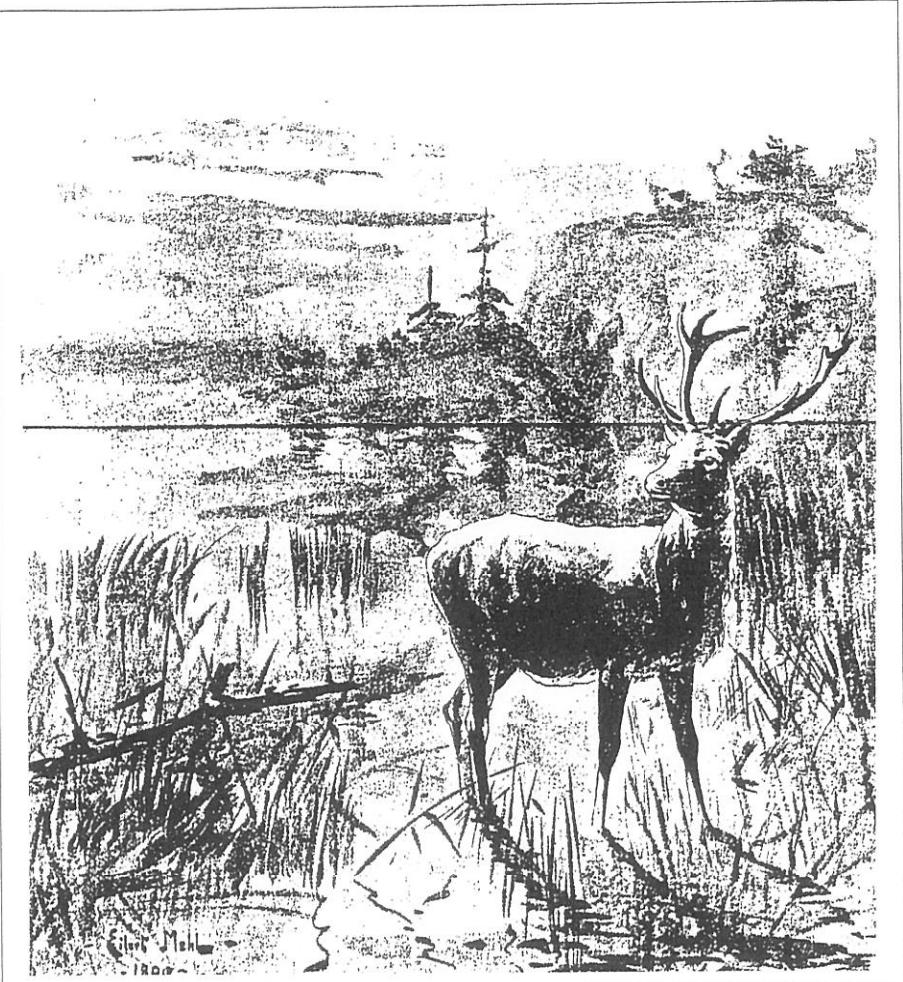
Ved Helgetjern kvilte eg. Då visste eg at det var ikkje langt atte til elgefallet. Og medan eg sat der innåt ein furulegg med kakeskivone mine og ein liten verme av turr furukvist, fekk eg høyre Helgetjern-dunderen, den som dei gamle i grendi har tala um, den som eg hadde trudd på berre so halvt um halvt. Under isane frå eine landet til hitt jaga dunderen, ikkje som vanlege jarnskodde vogner på steinut veg, nei det var djevelen sjølv som huserte på orgelkrakken med vilt spel, so skifta det til kanondrøn yver heile tjernet frå sud til nord. Jordi sökte seg ned i kjøld. Vermen kvarv, og jord og luft og vatn kom i ulage og gjekk i hop so det braka. Eg la ein kvist til på vermen. Kor lite det munte! Elden steikte so vidt i ei kakestive. Uroleg reiste eg meg og retta handlovane mot soli, men ho vernde ikkje. Eg kasta meg å gruve på

Til s. 10

Frå s. 9

markji og klemde andletet ned i tela mose, lèt dei heite tankane mine bråna seg ned i telen. Bak attlatne augo gjekk eg inn i frodige bekkjidalar med høgt ormegras og svarte skuggar under lauvtunge tre i solskinet, og eg gøynde meg der og høyrdé vatnet skvala millom steinane, og eg kom ikkje uttatt fyrr enn dunderen under dei snjødekte isane yver Helgetjern gav seg. Då reiste eg meg, og eg såg ikkje uppskræmde elgar og hjortar og rádyr på fløg ut or skogane, berre ei lavskrike kom ned til meg gjenom furugreinene med dei granne låge venlege ljodane sine. Det var slik det skulde vera. Dødsmaska mi låg att ved Helgetjern, stirrande blindt mot himmelen, difor er eg ingen jeger.

Vombi var grågrøn å sjå til. Eg sette peikefingeren på henne. Ho var mjuk og turr. Tarmane låg frysande ihopkrulla tett innåt henne og var myrkare på let, sume var mest blåsvarte. Eg leitte med peikefingeren etter meir, fann ein tunn vassblank streng og i enden ein lekam på skap som mandelen på ein sirupssnipp, men hudfarga, det var den eine eggstokken, so hadde det vore ein kvigekalv. Eg granska den vesle eggstokken og såg ei mengd småe nuppor på han, ein 20-30 stykke. Dersom elgekalven eingong hadde vorte kjønnsmogen, vilde kvar nupp ha vakse til ei blære som gav frå seg eit egg ned i den vassblanke eggledaren og vidare ned i kalvelægje vilde det falle og kanhende møte ei sædcelle, og kom det ingi sædcelle, vilde det gå tre vekor i paringstidi um hausten til neste blære rivna og eit nytt egg kom, og nye nuppor vilde veksa fram. Og like under kalvelægja såg eg migblæra. No var ho tom og slaskut og ljoseraud med tjukt skinn som drog seg i hop og kunde vikkast ut til det vart gult og tunt. Fuglespor i snjøen kring vombi, kråka hadde funne vegen. Men leveri og hjarta låg på ein Stein med nokre barkvistar yver seg og var urørde. Hjarta var skore upp for å få blodet ut. Blod i snjøen. Jegerane hadde brote turkvistar frå ein grankrull og laga seg verme, såg eg, kring den svarte rundingen stakk avbrende kvistar ut i snjøen. Dei hadde vermt dei våte fingrane sine medan dei slakta. Kalvehovudet hadde dei hengt opp i ei av bustegranene etter ein taum kring underkjafsen. Augo var opne og blanke og såg på meg. Kalveskinnet hadde jegerane bretta i hop og lagt innåt granleggen, treskallane, tenkte eg. Dei visste ikkje at huder og skinn lyt breidast ut og kjølast ned snøggast råd er um dei ikkje skal

Hjort teikna av kunstnaren Eilert Mehl (1865-1941) frå Nordfjordeid.

sleppa håri. Dette hadde ligge slik eit døger no. Eg kunde nappa ut hårtustar her og der, det var harmeleg.

Eg hadde ei tong med meg i sekken. Og eg skar ned kalvehovudet og benda upp kjaften til dess eg nådde i framtennen i nedrekjafta, ovan har ikkje elgen heller tenner sjølvsagt, og eg gav meg til å draga ut dei millomste tennene med tongi. Dei sat hardare enn eg hadde trudd. Til slutt gav dei seg med ein knakande og knasande ljod og hadde lang rot. Ljoden kjende eg att frå når eg sjølv hadde kvitta meg med tenner hjå tannlækjaren. Eg la tennene i ein pose som skulde sendast til viltnemndi i heradet. Dei skjer visst tennene tvert av, har eg hørt, og smør på eitkvart, då kjem alderen på dyret fram som årringane på ein trestuve. Og hovudet laut eg bera med meg til honom som stod for jakti i valdet vårt. Der skulde det ligga i fall viltnemndi vilde sjå det.

Heimatt, flytja føtene i jamn gonge, lata tankane fara vide, få tidi til å gå yver åsar og gjennom drjuge skoglider. - Eg tenkte at kalveskinnet, det som røytte liteveta hår, det skulde han Aslak på Haugen, grannen

min, få gjevandes når eg hadde salta det mot at han fekk reidd hjortehudi rimeleg og aller helst gratis for meg. Han Aslak tuskar og handlar liteveta med huder og skinn han, ser du. - Eg tenkte på ho Hulda Garborg. Det var eit staselegt kvinnfolk når ho kom i bondebunaden sin. Vel unnte eg den gråe elgehunden «Storm» å få kalvehjarta. «Storm» er ein framifrå hund. Når elgen sprang undan, då fylgte «Storm» berre stilt etter, og dersom elgen slakka på og gjekk, då varsla han at her er me, og fekk han elgen til å stane, då illgøydde han. Men kalvehjarta hadde eg hug på sjølv. Eg kom i hug ho Hulda Garborg og boki hennar «Heimestell for smaa hushald helst paa lande» som kom ut på Alb. Cammermeyers Forlag for nitti år sidan.

*EIMKOKT KALVEHJARTA (gedünset)
Ein môle (lite stykke) feitt, ein liten kopp
vatn og eit grand salt vert havt uppi ein
digle eller ei skaftegryte (kasserolle) som
hev tett lòk. Hjarta vert lagt i og lòke sett
paa, og so stand det paa ein heit kokeomn*

Til s. 11

Frå s. 10

*og eimar til det er møyrt (30-40 minuttar).
Ei kukt næpe eller kaalrot (-rabi) attaat.*

Eg tenkte på Sir Ewart Scott Grogan som frå 1898 til 1900 var fyrste europearen som fór gjennom Afrika etter ryggjebeinet frå nord til sud. Han med hadde vel havt nokon til å bera for seg, tenkte eg, men negerane gjekk stødt i lange rekjkor, hadde eg sett på bilæte, og ikkje mo åleine slik som eg.

Jau då, hjarta skulde eg få, sa jegeren. «Storm» stod bunden ved huset sitt og visste ingenting. Jegeren synte meg ei ungtsipse han hadde. Han tok henne i framlabbane og lyfta henne upp for å få fram kor sid ho var i buken. Ho skulde kvelpe um eit par vekor, og det var ei fin tid, då kunde dei byrja å læra upp unghundane i jakti til neste år. Eg pakka upp kalvehovudet. Tispa snuste på det og tok det or hendene mine. Ho gav seg til å gnaga seg inn frå halsen mot kjakakjøtet. Ho skubba hovudet framfyre seg burtetter bakkjen, og etter kvart lét dei blanke augo seg atte.

Eg spurde kvifor det laut skjotast kalvar. - Tenk deg, sa jegeren, at du har 100 elgar som kvart år fær 50 kalvar. Dersom elgstamma ikkje skal auke og auke, lyt det skjotast femti dyr for året. Men skyt du ikkje kalv, vil alle vaksne dyr vera skotne på two år! - Det høyrdest vetugt ut. Og jegeren sa at det var tærigt at eg kunde vera med og hjelpe til, eg som var kjend på vegar og stigar, sjølv um eg ikkje var jeger, sa han.

Kyrre-striden i Bergen

Snorre berga frå flytjing

Striden um stad for eit «moderne Olav Kyrre-monument» i Bergen er til ende. Bergen bystyre avgjorde i møte sist i september at monumentet, som skal lagast av Knut Steen, skal få plass i parken ved Bergen off. bibliotek og soleis i sentrum av byen.

I bystyret røysta 63 for Bibliotekplassen, medan dei i mindretallet på 22 hadde ymse framlegg til plasseringar, nokre i Dreggen, nokre røysta for Bradbenken, og nokre vilde ha Kaigata, attmed det høge Rådhuset.

Avgjerdi slo fast at politikarane hev hørt på folket. Dei bøygde seg ikkje for det sterke presset frå ei gjevargruppa og frå uppnemnde «fagfolk» som tilrådde å setja det store stålmonumentet opp i Dreggen, framfyre statuen av Snorri Sturluson og ærverdig Mariakyrkja.

Avgjerdi i bystyret var i fyrste rekka ein siger for dei som hadde protestert mot at Snorri Sturluson skulde koma i skuggen av eit stort og moderne monument, eventuelt at han skulde flytjast til ein annan stad i byen. L.J.

«Du skal ikkje ha framande gudar!»
(Fyrste bodet i Moselova)

Mannaætta har gjennom alle tider dyrka framande gudar. Me har i blind truskap bunde oss til desse - ja, ført krigar og slakta ned kvarandre i deira namn.

Dei herjar på mange måtar - som mektige «Førarar», «Ideologiar», «Læresetningar», «Daude bokstavar», «Dogme», «mistru», «ovtru», «sjølvsykje», «gull og ære», «status-symbol» o. m. m. Dei framande gudane har til alle tider

gjort det **vondt** og utriveleg for menneska på denne vakre planeten vår.

For 1994 år sidan kom det eit barn til verda i ein stall i Betlehem. Som vaksen mann lærde dette barnet oss vår **sanne** Gud å kjenna, den Gud som er sanning og kjærleik, og som er identisk med det sannaste og beste i vårt leitande og lengtande liv! - «Sanningi skal frigjera dykk!» sa han. Og «Du skal elska næsten din som deg sjølv». - Når folk spurde kven som var vår næste, fortalte han soga om den varmhjarta samaritanen. Og når folk spurde kvar ein skulle tilbe Gud - om det var i Jerusalem eller på Garism - då svara han at det var ikkje spørsmål om kva stad ein gjer dette, men at ein kan tilbe i **ånd og sanning!** Korleis har kyrkja gjennom tidene (og i dag) stelt seg mot denne **åndsfridomen** som Kristus so klårt forfekta?

Eg trur **ikkje** me vert ringare menneske om me avslørar og riv oss lause frå dei framande gudane - kva dei enn heiter, kvar dei enn sit!

Skal me menneske læra å leva saman som gode vener, fylte av godhug, tillit og velvilje mot kvarandre - so må me kvitta oss med dei framande gudane - læra vera opne og ærlege mot oss sjølve og våre medmenneske.

Olav Aarflot.

Kvifor skriv i eit og same blad?

Namnet er **Fram**. Bladet skal reisa ordskifte om og skulra folk i EU-problematikken. I kvart nummer av bladet skriv kjende folk om kvifor Noreg ikkje høver i Europaunionen, og korleis Noreg bør sjå ut etter eit nei i folkerøystinga. Emna som vert tekne opp er mellom anna EU og nasjonale ressursar, tredje verda, distriktpolitikk, økonomisk styring osb.

TING FRAM

4 nummer kostar 120,- kr. Ring tlf. 22 36 40 43, faks 22 36 40 68
eller send eit brev til: FRAM, Nordahl Brunsgt. 22, 0165 OSLO

FRAM VERT GJEVE UT AV LOKALLAG I UNGDOM MOT EU, STUDENTMÅLLAG OG MILJØVERNAKTIVISTAR

Einar Farestveit burte

Fra Island kjem syrgjemeddingi um at Einar Farestveit, Reykjevik, er avliden. Han var 82 år gammal, og hans livsferd eer sagaen um ein norsk gut som i ung alder kom frå Noreg til Island og tenkte vera der i nokre månader. Han lika seg so godt i sagalandet at han slo seg til der for godt, og i den islandske hovudstaden bygde han upp ei stor verksemad som bar hans namn. Det var ei elektrisk forretning som òg umsette båtmotorar. Dertil heldt Einar Farestveit sambandet med Noreg ved like, m.a. med at han i ei årrekka var konsulent for Haldorsens verksemad på Rubbestadneset i Sunnhordland.

Einar Farestveit var fødd i Modalen. Han var i 20-årsalderen då han kom til Island, og han vart verande der og vart ein framgangsrik forretningsmann. Han fann kona si på Island, og saman med si Gudrun hadde han ein triveleg heim. Two söner hev no teke yver forretningi.

I sitt nye land vart Einar Farestveit ikkje berre ein velkjend forretningsmann. Han var i mange år formann i Nordmannslaget i Reykjavik, og dei mange nordmenn som hev gjesta Island, m.a. til store høgtider som då Snorre-monumentet på Reykholt vart avduka, hev møtt Einar Farestveit. Han hadde gjort Nordmannslaget til ein samlingsstad. Samstundes heldt han sambandet med Noreg. Han hadde hytta i heimbygdi Modalen, og

kvar sumar var han heimum.

På Island var Einar Farestveit ein av deim som tok oppatt gamalt samband med frendane våre der. Og forretnings-mannen og personlegdomen Einar Farestveit var med på å skapa glans um Noregs namn.

Ludv. Jerdal

Kvinnor og avgjerdsrett i 1904

Nils-Aksel Mjøs hev sendt oss denne notisen frå Stille Stunder for 2/7-1904:

«Paa Misjonsgeneralforsamlingi i Bergen no i slutten av juni var millom andre saker vedteke, at kvinna skal hava røysterett i misjonsavgjerder. Det vart med kraft halde fram, at det var urett, at kvinner som berer dei største byrdene i det heimlege misjonsarbeidet, ikkje skal hava noko å segja i avgjerdene.»

J. Barstad som var skriftstyrar for Stille Stunder den gongen, hev ingen merknad til avgjerdi. Misjonsgeneralsektretær Lars Dahle leidde då Det norske misjons-selskap.

Mjøs minner um at årsmøtet i Misjons-sambandet no i sumar i olympadebyen Lillehammer vedtok å utsetja spørsmålet um kvinneleg røysterett.

Bok um spelemenn

I BA for 30. august ser me at eldsjeli Alf Borge hev klår fyrste boki i ei bokrekka som skal heita «Spelemenn frå Voss og Hardanger». Borge gjev ut boki på eige andsvar. Han og andre med åhug for spelemannstradisjonar hev samla inn stoff um spelemenn gjennom tidene. Boki gjeng heilt attende til 1621, og Borge hev samla stoff um til saman 400 spelemenn frå tidi fyre 1900.

Ung som spelar fela i dag er òg medtekne. I dei seinste åri hev gjentone kome med, og Borge peikar serleg på felespelaren Åse Teigland. Arbeidet hans hev interessa for museum og for samlinger. Voss, Utne og Bjørndals-samlingi ved Universitetet i Bergen hev fenge datakopiar av det tilfanget som finst tilgjengeleg for Borge.

Alf Borge kjem frå Tyssedal, men bur på Voss no. Han hev skrive fleire bøker. I fjor skreiv han ei bok um teiknaren Nils Bergslien. Upplysnigar um og bilete av spelemenn hev han samla i 30 år. Han hev planar um ei ny bok til neste år.

LBM

Hovden-dikt på Samlaget

Det Norske Samlaget kjem med ei samling dikt av salmediktaren Anders Hovden i år. Boki hev bilete av den kjende bilet-kunstnaren Karl Erik Harr. I 1993 kom Anders Hovdens «Attersyn».

Ivar Aasen-sambandet

Laget legg ei hovudvekt på måldyrking og målrøkt, ynskjer fulle rettar for høgnorsk og vil ha jamstelt i-målet som Ivar Aasen alltid heldt fast på.

Laget hev ei serfyreloga i målrørla og treng endå fleire lagsfolk. Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-.

Skip nye lokallag eller grupper der det høver.

Innmelding til kassastyraren:
Ivar Aasen-sambandet v/Torolv Hustad
Elevenesvegen 10 C
5050 Nesttun
Postgiro 0814 20 27 209

mål og makt

- * Mål og Makt er tidsskriftet å Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1994
- * Tema for komande nummer i 1994:

**Eit EU-nummer om EU og norsk språkbruk, kultur og identitet
Terminologi
Den trøndskje lina i målrørla**

-
- Send meg M&M nr. 1-2/93 **Ei nynorsk framtid for Europa?**, 40,-
 - Send meg M&M nr. 3/93 **Reform 94 og Aasen om nordiske mål**, 25,-
 - Send meg M&M nr. 4/93 **Det Norske Samlaget 125 år**, 25,-
 - Send meg M&M nr. 1-2/94 **A. O. Vinje**, 40,-
 - Eg tingar M&M for 90 kr året.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____ STAD: _____

Send åt: Mål og Makt, Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo
Tlf.: 22 36 40 43 Faks: 22 36 40 68

I Gula Tidend 17/8-94 hadde Eigil Lehmann dette innlegget:

A-infinitiv - nørønt flaggmerke

Vokal-triklangen i ordendingar, skiftet millom vokalarne i-a-o (e-a-o) er eit gammalt nørønt eller nordisk målmerke, som i islandskt eller svenskt skriftmål: isl. «Finna, merki, augu» sv. «finna, märke, ögon». Serskilt merker a-endingi «eg ut, isl. «heyra, vika, átta, heima», sv. «höra, vecka, åtta, nemma». Den same triklangen er og med i sør-europeiske mål som italiensk og spansk. I millom-europeiske mål som tysk og nederlandsk derimot er denne triklangen avdøyvd til ein dåmlaus pust, «eh, öh» - skriven med -e: «zu hören, eine Woche». I vestlege mål som engelsk og fransk er a-endingi heilt avsliti, som i engelsk «to hear, a week» fransk «entendre (angtangdr), une sémaine».

Ut frå desse målmerki er dansk å rekna for ikkje eit nordlegt, men millomeuropeiskt mål, med «høre, en uge, otte, hjemme». Det same gjeld norsk-dansk «høre, en uke, åtte, hjemme». Ein tidleg tysk germanist rekna ei tid skandinaviske mål for å vera tyske dialektar. Når det gjeld dansk og dansk-norsk kann dette hava noko fyre seg. Dessa mål er i dette viktige stykke serskilt platt-tysk (nordtysk med hellandsk). Norsk-dansk med harde konsonantar ligg her jamvel nærmere platt-tysk enn kva dansk gjerer. Ingen stad her i landet gjer dette seg so sterkt gjeldande som i Bergen. Ludvig Holberg nemnde ein gong at Bergens-målet minnte allra mest um hollandsk. Reknar ein hollandsk og dansk som to platt-tyske dialektar, så høver det vel og i hop med ordi åt ein bergensar av i dag: «Bergensk og dansk er jo egentlig ganske likt» (Sissel Kyrkjebø, Bergens Tidende 28. april 1994). I framvoksteren av norsk-danskt skriftmål hev det heile vegen vore ei sliting millom Bergen og Oslo (tiden - tia, jenten - jenta) der Bergen ser ut til å få yvertaket. Ikke å undrast på, med det mektige ryggstøet i dansk skriftmål.

Kva stoda held då nynorske i dette umværet?

Den sørvestnorske målkjernen er her i samhøve med anna nørønt mål som «å finna, ei vika, eit auga, åtta, heima». Ivar Aasen heldt uppe desse endingane, men ikkje i alle ordklassar. Han sleppte a-endingi i ord som «åtte,

heime, heile tidi». Att stod då «å finna, ei vika, eit auga». Men ikkje trygge. Og det slitna etter kvart. Fyrst før «ei vika, som vart til «ei vike»; so røynde det innpå infinitiven «å finna, vera» og sidan «finne, vere» Allra sist «auga, øyra» til «auge(t), øyre(t)».

Kva er det her som har hendt? Fedramålet vårt er lagd yver frå nørønt mynster til platt-tysk mysterr, til liks med dansk og norsk-dansk. Var det dette me vilde? Og som Ivar Aasen vilde, og målreising i hans fotefar?

Ja men dialektarne, kann du leggja imot. Ja, den tyske flaumen hev slege um yver landet i two store bylgjar, ei yver Danmark og Skagerak, og ein beinveges platt-tysk yver tyskebryggja og Bergen. Den dansk-tyske braut ikkje målet ned beinveges, men trenge seg inn i målet innanfrå. Garpamålet derimot, hanseat-målet, braut heimemålet ned frå grunnen og fødde av seg eit mål med godt som full u-nørøn struktur. Og dette målet hev verka som ei Aids-sykja på alle målføri frå Gulen og nordefter. Blanding, ja vel men ei livstynande blanding, ei forgifting.

Og det held fram. Skanse etter skanse vert storma. No er det um å gjera å få slege ned a-infinitiven, sjå berre på Bergens Tidende, her i sjølvé høgborgi for den nørøne infinitiven. God krigskunst, god strategi. Feller du merkesmannen so er heren slegen. A-infinitiven er hermerket åt den nørøne ervingen som er fedramålet vårt. For det fell ikkje so vel i livsens røynd, at merket det stend um so beraren stupar.

Mange godhjarta og godtruande nordmenn strider no for å få oss med i Europa-unionen - det vil segja i det nye stortyske riket. Berre me ikkje er der for lenge sidan, og heve fenge unionen innum tanngarden. Det reknast for fast fisk det, når ongulen hev sett seg fast so langt inne. - Berre ein ord til slutt, eitt av Ibsen: Det er viljen som gælder, viljen frigør eller fælder - og eitt frå ein endå større mann: Og de skal læra sanningi å kjenna, og sanningi skal setja dykk frie.

Eigil Lehmann

Stipend til helgelandsdiktaren Gunvor Stornes

Me høyrer at helgelandsdiktaren Gunvor Stornes får 10 000 kronor i stipend frå laget til barne- og ungdomsbokfattarane. I fjor fekk ho eit stipend på same summen frå Den norske Forfatterforening.

Gunvor Stornes høyrer til dei nordnorske forfattarane som skriv det meste på nynorsk. Ho bur på Hemnesberget i Nordland og hev skrive ei rad bøker, både for born og vaksne. Millom sakbøkene er ei bok um samar og nybyggjarar på Helgeland. Ho høyrer til drivkraftene bak det litterære magasinet *Gjerd* i Mo i Rana.

Få ein ny tingar
til Vestmannen

DAG OG TID

Karl Johans gate 13
0109 Oslo

**Verdas einaste
riksavis på
nynorsk!**

Partipolitisk
ubunden vekeavis
med brei kultur-
dekking og
fingeren i jorda.

Telefon
22 11 15 55

Telefaks
22 41 42 10

Kva er høgnorsk?

I lang tid - kanskje frå 1920/1930-talet og til 1970-åri - vart ordet *høgnorsk* bruaka nærast til skjellsord serleg av samnorskvrnidne sokalla målfolk. På ein måte er dette kanskje skynleg, for høgnorsknamnet stend for noko nær det stikk motsette av det som samnorskmedfylgjarane heidra og hylla - eit avflata, utvatna skriftmål uppblanda med norskdansk bokmål.

Eg skal ikkje gå inn på heile høgnorsksga. Det krev for mykje plass. Ein grunnleggjande talsmann for høgnorsk-nemningi og høgnorsksynet var professor Torleiv Hannaas, ikkje minst gjennom den vyrdelege Norsk Aarbok som han reiste i 1920. Og som heldt fram til 1939 med Gustav Indrebø til skriftstyrar etter Hannaas fall burt i 1929, saman med Lars Eskeland i yvergangsåret 1930. Hannaas (i Norsk Aarbok 1922) la ei viss vekt på at høgnorsk, som høgtysk, bygde på høglandsmål (midlandsål) meir enn på flatlandsål. Dette skal me ikkje stogga ved. Viktugare er det kanskje at Hannaas fører høgnorsken attende til Ivar Aasen: «*Ivar Aasen var ein spak og stillfarande mann. Men i målspursmålet var han ein raud radikalar. Det hadde vore målstrævarar fyre honom. T.d. Wergeland. Men han endåtil dreiv det ikkje stort lenger enn til dette småpuslet*

med å «brigde skriftsproget». So kom Ivar Aasen og lyfte sitt lysande merke: Eit høgnorskt skriftmål, nyreist frå roti av, bygt på dei beste bygdemåli, utan umsyn til dansken.»

Mange gjekk inn for høgnorsktanken, som til dømes Knut Liestøl, Anders Hovden, Kristofer Uppdal, Olav Aukrust, Ingolf Kvamen og Peter Hognestad. Hognestads umgrepsfesting lyder (etter utgreiding i Bondeungdomslaget i Oslo 1924, prenta i 1925): «*Med høgnorsk meiner me eit mål som alle norske målføre kjenner seg heime i av di det er fullnorsk, men på same tid ser upp til og bøygjer seg for av di det er mynsterorsk..... det ligg eit ideal i namnet.*

Indrebø kallar høgnorsk *eit rotekte norsk mål* (Norsk Aarbok 1930). Siste tiåret eller so hev høgnorsknamnet fenge ein ny uppsving. Ordet segjer det same som klassisk norsk eller Aasen-mål eller kanskje mynstergildt mål. Det er atter i ferd med å verta, trur eg, eit heidersord, eit plussord. Ikkje minst merkande er det at medvitne målungdomar hev eit reint sakleg syn på ordet og godtek det.

Statsstipendiat Nils Hallan kom inn på spursmålet i Mot-Skrift frå (Nordisk Inst. ved Universitetet i Trondheim) i 1985. Han segjer: «*Konklusjonen på dette må bli den same som Vestlandske Mållag har hatt på*

programmet i lang tid, nemleg at norsk mål må lærest liksom andre mål. Og det finst berre ei råd å bøta på det ynkverdige tilstandet som som norsk mål har kome i. Nynorsken må få prestisje, bli eit statussymbol. Det må bli fint å skriva nynorsk og enda finare å tala nynorsk. Men da kan ikkje ein utvatna lereboknormal gjera teneste. Heller ikkje ein dialekt. Berre ein rein nynorsk som skil seg klårt ut frå bokmålet både i formverk og ordtilfang, er i stand til å hevda seg i kappestrid med bokmålet.»

Um Norsk Aarbok skriv han: «*dette byrge organet ...var sjølvé flaggskipet for høgnorsken og det målstrev som sökte inspirasjon både i «Det skjulte Norge» og på Island og Færøyane. Om Vestmannalaget, Vestlandske Mållag og alle som ynskjer eit heilnorsk mål, ville reisa eit æreminne over avlidne hovdingar, skal dei vekkja oppatt Norsk Aarbok. Så gjer dei ei kulturell bragd som munar.»*

Den største etterkrigslyrikaren vår, Olav H. Hauge, sa: «*Sume kallar målet mitt høgnorsk. Det tek eg for ei æra.*

Jostein Krokvik

Forvitneleg Islandsmøte i Vestmannalaget

Det vert fortalt til Vestmannen at fyrste møtet i Vestmannalaget denne hausten, den 22. september, var ei forvitneleg og triveleg samkoma. Møtet var viggd 50-årshøgtidi for Islands sjølvstende, og Falkeordenriddarane Egil Lehmann og Ludvig Jerdal heldt vekkjande fyredrag um det historiske tilhøvet til Island, sett frå kvar sin kant. Formannen i Vestmannalaget Leidulv Hundvin var som vanleg møteleidar.

HIV UT BOKMÅLET!

Det er kva Norsk Målungdom (NMU) meiner me skal gjera i dette landet.

Korleis me skal gjera dette kan **DU** lesa om i meldingsbladet åt NMU - EG.

EG kjem ut med seks nummer i året, og det kostar berre 120 kroner for ei årstinging. (*Medlemer i NMU får bladet gratis*)

TING EG OG LES UM: grunnlaget for målreisingi, organisasjonsstoff, nasjonale spursmål i andre land, målbruk og normaltalemål, friske ordskifte, og mykje meir for målinteresserte!

JA, eg vil tinga EG

Namn:

Adresse:

Poststad:

Send åt: Norsk Målungdom, Nordahl Bruns gate 22, 0165 Oslo, tlf: 22 36 40 43, Faks: 22 36 40 68

Garm d.y.: Utvikling

Utvikling er eit ord me hev skrive um tidlegare. Og større folk hev skrive um det same. Alexander Seippel skrev um det i «Ymse rettleidingar» i 1932. Severin Eskeland kjem inn på «Utvikling» i «Reglar og rettleidingar» som kom ut fyrste gongen i 1904, siste gongen i 1954, sjette utgåva. Og Nikolaus Gjelsvik skrev um ordet i «Von og veg» i 1938. Alle desse dugande vegvisarane i velflitt mål, høgnorsk, råder ifrå å bruka ordet utvikling på god norsk. Dei viser til namnord som *vokster, framvokster, framgang, framtak* og anna. Sume hev bruka *unvokster*. Um *gode umskifte*. Er det tale um ei rangskapt *tilstemma*, so hev Gjelsvik ordet *tilskeiving*. Han hadde det fra sunnfjordsmål, og andre hev nok hørt det i andre målføre. Utvikling tyder ofte beint fram *stoda*. Ei mindre god stoda heiter ei *vanstoda*.

Alt dette og meir til kann brukast um me vil ordleggja oss med eit namnord. Oftast let det seg gjera å ordleggja seg med gjerningsord, den sokalla verbale ordleidingsmåten. I staden for å tala um ei lakk utvikling eller ei tilskeking, er det minst like naturleg å skriva at *det skeiva seg til*. Og i staden for å tala um *utviklingi* eller *voksteren* eller *tilstemna* etter krigen, let det seg gjera å å skriva um korleis det *gjekk* eller *laga seg* eller *snudde seg til* etter krigen. Eller um korleis politkarane *stelte det til*. Valvilkåri er endelause.

Ivar Aasen hadde ikkje med utvikling i si grunnleggjande ordbok. Men det hev gjenge lenge sidan Aasen. Det hev gjenge ei stund sidan 1938 òg. Ordet utvikling let seg nok ikkje heilt bannlysa i nynorsk. I serhøve lyt det sveljast. Til umskifte. Eit ord millom mange andre.

No var det ikkje dette me vilde skriva um. Me rota oss burt. I vår ungdom song det med utvikling kring øyro allstad. Det som var i samsvar med utviklingi, det vann fram. Det som ikkje var i slikt samsvar, det gjekk til dunders. Sa dei. Og trudde dei. Alle dei som so vel visste kva utviklingi var og kvar ho bar av. Ho var ei naturlov, må vita. Fullviss som rekneboki.

I dag høyrer me mindre um den heilage, almenne utvikling. Mangt hev rakna, og den eine og rette utviklingi hev vorte ein tvilsam botnfisk. Ordet er meir sjeldhøyr i ting og på torg.

Seippel sa at ordet «vekkjer ingen sjølvalen tanke i nordmenn», og Gjelsvik meinte ordet *evulusionslæra* var betre enn ordet *utviklingslæra*. Dette siste er umdryfteleg; evolusjon er eit reint framord og lyt lærast, og um *utvikling* rett nok kjem frå tysk - *Entwicklung* - so kann me i ein viss mun tenkja oss til tydingi. Men - ordet bør no som fyrr brukast med måte, og berre i serhøve til avbrøyte frå norskrøtte ord. Kanskje kann me slappa av. For som påymta, utviklingi hev ført til at utvikling er på nedveg.

Nye bøker 1994

Ola Breivega: Austanljos. Utgreiding um ortodoks kristenliv sett frå vestleg synsstad. Liturgisk innslag. Kring 100 sidor. Hefta kr. 120,-.

Jostein Krokvik: Luftspeglingars brostykke. Andre diktsamlingi til Krokvik. Den fyrste kom i 1986. 70 sidor. Hefta kr. 115,-.

Sigurd Sandvik: Skriv betre norsk. Rettleidingsbok der Sandvik syner korleis mindre gode og ofte attervandande ord og segjemåtar kann ordleggjast på betre mål. Kring 85 sidor. Hefta kr. 115,-.

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Sunnmøre

Bok frå Aasen-selskapet, red. *Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset*. Tilfang frå samlarferdene til Aasen, med ordsamlingar og grammatiske utgreidingar. 330 sidor. Hefta kr. 180,-. I band kr. 230,-.

Nokre bøker frå tidlegare

Bodil Cappelen / Alexander Seippel: Bilete og tekstar frå Det gamle Testamentet. Frå fyrste norske bibelumsetjing. Teikningar av Bodil Cappelen. Fyreord av Olav H. Hauge. I band kr. 195,-.

Inger Indrebø Eidissen: Gustav Indrebø - ei livsskildring

Indrebø-skildring av dotter til Gustav Indrebø, bygd på eigne minne og ei mengd private dokument. I band kr. 230,-.

Sigurd Sandvik: Litl-Ola. Barnebok um liv og uppvekstvilkår på fjellgard i Suldal. Teikningar av Astrid Haugland. Hefta kr. 145,-.

Sigurd Sandvik: Suldalsmålet (1991). Hefta kr. 150,-.

Ivar Aasen: Norsk Maalbunad (2.utg.1975). Aasens etterlatne synonymbok. Hefta kr. 60,-. I band kr. 80,-.

Ivar Aasen: Sunnmørsgrammatikkane. (1993). Frå Aasen-selskapet. Red. Bondevik, Nes, Aarset. Hefta kr. 180,-.

Sigrid Omland Hansteen: Idyllar i ulvetid. Dikt 1993. Hefta kr. 130,-.

Gudlaug Nedrelid: I ulvekjeften. Dikt 1992. Hefta kr. 110,-.

Gustav Indrebø: Norsk målsoga (1951)

Få bøker att av det grunnleggjande Indrebø-verket. I band kr. 300,-.

Gustav Indrebø: Kva er målreising? (1976)

Indrebø-utgreidingar i utval. Hefta kr. 50,-.

Gustav Indrebø: På norsk grunn (1989). Utgreidingar av Indrebø og stor Indrebø-bibliografi ved *Jarle Bondevik og Oddvar Nes*. Hefta kr. 125,-.

Hannaas, Clausen, Jerdal: Vestmannalaget 110 år (1979)

Soga til eldste mållaget i landet. I band kr. 200,-.

Clausen(red.): Festskrift til Ludvig Jerdal (1988)

Verdfull kultursoga av og um Ludvig Jerdal. I band kr. 195,-.

Nikolaus Gjelsvik: Von og veg (2. utg. 1950). Gjelsviks erverbrev til målfolket. I band kr. 60,-.

Jostein Krokvik: Ny Hungrvekja og Jan Prahl. Um ein sermerkt Bergens-målmann. Sersynte bergensfoto ved Jo Gjerstad. Hefta kr. 160,-.

Jostein Krokvik: Kjettarord um norsk målalkymi (1985)

Essay-bok um målstrid og målpolitikk. Hefta kr. 24,-.

Jostein Krokvik: Mål og vanmæle (1991)

Rettsskrivingspolitikk frå Aasens tid til i dag. Hefta kr. 160,-.

Egil Lehmann: Reise det som velt er (1990)

Um norrøn målbygnad og målbunad. Hefta kr. 115,-.

Egil Lehmann: Færøysk-norsk ordbok. Ny utg. i band kr. 130,-.

Norsk Bokreidingslag

Postboks 2672 - 5026 Bergen-Möhlenpris

Postgiro 0809 3918844

ISSN 0800-8647

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Norsk Barneblad til born i Bergen

Formann i Vestmannalaget, Leidulf Hundvin, fortel at Vestmannalaget hev vedteke å tinga Norsk Barneblad til elevane i den fyste nynorskklassa i Bergens sentrum. Vedtaket kom etter uppmoding frå den tidlegare skule-målsskrivaren i Noregs Mållag, Sissel-Anny Hjelmtveit.

I bladet «Nordlys», Tromsø, stod innleget nedanfor den 30/8-94. Og frå det eine til det andre, «Tromsø hev nynorskteksta Hårek

Ein milliard til Island!

Av Gunnhild Skjefstad, Hjardarholt

I staden for å pøse fire-fem milliardar i året ut til det store intet i Europa ved eit EU-medlemskap, lyt vi gjeva islandingane ein eingongs milliard.

Soleis kan dei få betalt ned dei nye fiskebruka og båtane sine og koma i balanse.

Vi må ikkje gløyma at det ikkje er lenger attende enn mellom 1988-90 det var storkrise og svart hav her hos oss. Ikkje eingong sola som skein frå skyfri himmel her vart vist på TV-skjermen.

Årsaka til fiskekrisa var også her for hard beskatning av torskestamma. Det er ei nasjonal skam at den norske stat - representert ved kystvakta - hev skote mot ein islandsk trålar. Islandingane er eit folk som stammar frå Noreg og er ikkje stort fleire personar enn her i Nordland fylke.

Eg trur den islandske statsminister David Oddsson hev rett når han meiner vi hev gjort ei därleg fiskeriavtale med EU, og at Gro & co hev trong til å skjule eller taka oppmerksamheita vekk frå dette.

**God og rimeleg mat
får du på**

Kaffistova til Ervingen

Torgegarden, Strandkaien 2
5000 Bergen

Sluttordet

Det er ille at så mange har mist modet. Til reinare målet er, til lettare er det å få igjenom.

Ingeborg Hoff (1955)

Lån og innskot?

SPØR OSS!

Kreditkassen gir deg ein total gjennomgang av din økonomi. Lån og innskot er viktige delar av familieøkonomien.

Våre løysingar er tilpassa din familiesituasjon.

KREDITKASSEN

Distriktsbank Hordaland
Allehelgens gt. 2, 5016 Bergen - Telefon 55 21 86 00